

בס"ד. ש"פ בשלח, י"א שבט, ה'תשמ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

באתי¹ לגני אחותי כלה², ומביא בעל ההילולא (במאמרו שהוציא לאור ליום ההילולא שלו בשנת השי"ת) מאמר המד"ר במקומו, לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחילה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, וע"י המעשים הבלתי רצויים עלתה (נסתלקה) השכינה מהארץ לרקיע ועד לרקיע הז', ואח"כ עמדו ז' צדיקים וע"י מעשיהם הטובים הורידו את השכינה מהרקיע הז' וכו', עד שבא משה שהוא השביעי וכל השביעין חביבין³ והורידה לארץ (והיינו, דאף שמשה פעל הורדת השכינה מרקיע הא' לארץ, מ"מ הרי זה נקרא שהורידה מרקיע סתם, דהיינו מכללות ענין הרקיעים, אל הארץ). וזהו ענין עבודת הצדיקים בכלל, כמ"ש צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עלי', שענין עבודת כל אחד מישראל, ועמך כולם צדיקים⁴, הוא להמשיך את השכינה (שנקראת בשם שכינה ע"ש ששוכנת ומתלבשת בתחתונים, כדאיתא בתניא⁵) למטה בארץ, עלי'. והכח לעבודה זו הוא ממה רבינו שהמשיך את השכינה למטה בארץ בבנין המשכן. ועד"ז נמשך במשה שבכל דרא ודרא⁶, ועד למשה שבכאו"א מישראל⁸, שע"ז נעשה בכאו"א מישראל ענין מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה⁹, היינו שיראה היא מילתא זוטרת¹⁰ לגבי כאו"א מישראל. ולכן עבודתו של כאו"א מישראל היא לעשות משכן ומקדש לו ית', עד שיהי' ושכנתי בתוכם¹¹, בתוך כל אחד ואחד מישראל¹². ובפרטיות יותר הנה עבודה זו היא באופן דאתהפכא חשוכא לנהורא¹³, דהיינו הפיכת החושך

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק החמשה-עשר* מהמשך באתי לגני השי"ת.

(2) שה"ש ה, א.

(3) ויק"ר פכ"ט, יא.

(4) תהלים לז, כט.

(5) ישע"י ס, כא.

(6) פמ"א (נז, ב).

(7) תקו"ז תס"ט (קייב, רע"א. קיד, רע"א).

(8) ראה תניא פמ"ב.

(9) עקב י, יב.

(10) ברכות לג, ב. מגילה כה, א.

(11) תרומה כה, ח.

(12) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ,

סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער

האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני

פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי

לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ

תרומה שכה, ב. שכו, ב. וראה לקר"ש חכ"ו

ע' 173 הערה 45.

(13) ראה זח"א ד, א. תניא פ"י (טו),

סע"א).

(* הפרק השייך לשנה זו — ראה תו"מ

סה"מ באתי לגני ח"א ע' vi. וש"נ.

שבעולם לאור. וזהו גם ענין קרשי המשכן, כמ"ש¹⁴ ועשית את הקרשים למשכן, שזהו מה שנתהפך מהשקר (שקר אותיות קרש) שבעולם, דעולם הוא מלשון העלם והסתרה¹⁵, שזהו ענין של שקר, והעבודה היא להפוך את השקר לקרש, להיות קרשים למשכן, לעשות בו משכן לו ית'.

ב) **ומבאר** בהמשך המאמר¹⁶, שכללות העבודה להפוך את שקר העולם להיות קרשים למשכן לו ית', נעשית ע"י בניי שנקראים בשם צבאות הוי'. והענין בזה, דהנה, שלימות העבודה היא באופן של עבדות, כמו משה רבינו שהי' עבד נאמן¹⁷, ועד שהיתה בו גם מעלת עבד פשוט (כמבואר הענין בהמשך תרס"ו¹⁸), והרי עבודת העבד היא בבחי' מס"נ. ויתר על כן, שישראל הם בנים לאבינו שבשמים, והרי עבודת הבן עבור אביו היא ג"כ בבחי' מס"נ, ואדרבה, עוד יותר מהמס"נ דעבד, וכדאיתא בזהר¹⁹ (הובא ונתבאר בתניא²⁰) כברא דאשתדל בטר אבוי כו' יתיר מגרמי' כו' ומסר גרמי' כו'. וזהו שהעבודה לעשות את העולם למשכן לו ית' נעשית ע"י בניי שנקראים בשם צבאות הוי'²¹, כי, עבודה זו היא באופן של מס"נ, ולכן נעשית ע"י צבאות הוי', שענינו של צבא הו"ע המס"נ. וממשיך לבאר²² כללות הענין דצבאות הוי' ע"פ משל מצבא של מלך בשר ודם, שבשביל נצחון המלחמה פותח המלך גם את האוצרות הכי יקרים כו', והיינו, שכל האוצרות שאצר וקיבץ הוא ואבותיו כו', אוצרות יקרים, ועד לבחי' יקר מכל יקר, וגנוזים וכמוסים מעין כל רואה, היינו, שלא זו בלבד שאינו משתמש בהם לשום דבר, אלא עוד זאת שאינו מגלה אותם לעיני אחרים, הנה בשביל ניצוח המלחמה מבזבז המלך את האוצרות ונותן אותם לאנשי החיל. והגם שנתנית האוצר לאנשי החיל היא ע"י פקידי החיל, מ"מ, תכלית הכוונה היא שיגיע האוצר לידי אנשי החיל העומדים במלחמה, כדי שיוכלו לנצח במלחמה. וע"פ המשל יובן גם בנמשל (כמאמר²³ שנשתלשלו מהן), שבשביל נצחון המלחמה, נצח ישראל לא ישקר גו'²⁴, מבזבזים את כל האוצרות שלמעלה, ונותנים אותם לאנשי החיל ע"י פקידי החיל. וכמבואר במ"א²⁵ שהאוצר שלמעלה

14	תרומה כו, טו.	20	ספ"י. פמ"ד.
15	לקר"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.	21	בא יב, מא.
16	ספ"י ואילך. וראה גם פי"ז. פי"ט.	22	בפרק יא.
17	בהעלותך יב, ז. תפלת העמידה	23	תניא רפ"ג.
	דשחרית לשבת.	24	שמואל"א טו, כט.
18	ד"ה ומקנה רב ואילך (המשך תרס"ו	25	ראה אור תורה לה"מ סימן ריא.
	ע' שח [תי' ואילך].		תו"א כו, ב. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב
19	ח"ג רפא, א.		ע' תכד ואילך. וש"נ.

הוא בחי' אוצר של יראת שמים²⁶, שעל זה אמרו²⁷ הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ואוצר זה נמסר לאנשי החיל העומדים במלחמה לעשות מהעולם משכן ומקדש לו ית'.

ויש להוסיף, שכל האמור לעיל הוא בפרטיות יותר בדרא דעקבתא דמשיחא. והענין בזה, דהנה ידוע שעבודת המס"נ בדרא דעקבתא דמשיחא היא בתוקף יותר. וכמבואר בתו"א²⁸ ובכ"מ²⁹ עה"פ³⁰ והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, שעיקר ענוותנותו של משה היתה בפני דרא דעקבתא דמשיחא, מחמת המס"נ שלהם שעומדים בתוקף בפני כל המניעות והעייכובים, ובפרט בפני המלעיגים, ובאופן דאל יבוש מפני המלעיגים³¹. וזהו גם מה שדוקא ע"י העבודה דדרא דעקבתא דמשיחא באים לשלימות ענין עשיית המקדש לו ית', ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כפי שהי' בביהמ"ק השלישי, וכמ"ש הרמב"ם³² שמצות עשיית כל בתי המקדשות נלמדת מהפסוק ועשו לי מקדש שנאמר במשכן שעשה משה רבינו, וממשיך, וכן בנין העתיד להבנות (ביהמ"ק השלישי) אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כו' בנוהו כו' ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. והרי ביהמ"ק השלישי הוא בית העולמים האמיתי, להיותו בית נצח³³, ע"ד ובמכ"ש וק"ו ממקדש שעשה משה, דכל מעשה ידי משה נצחיים³⁴. והרי ביהמ"ק השלישי יבנה במהרה בימינו ממש ע"י מעשינו ועבודתנו דדרא דעקבתא דמשיחא שעבודתם היא מתוך מסירת נפש (שזהו אופן העבודה דעבד נאמן וכן נאמן ועבד פשוט וכו'), שזהו עיקר הענין של צבאות הוי'. ומטעם זה הנה גם נתינת האוצר היקר מכל יקר כו' היא במיוחד לדרא דעקבתא דמשיחא.

ג) והנה כדי לבאר ענין האוצר למעלה, מביא בהמשך המאמר³⁵ את דברי התיקוני זהר³⁶ אור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. ולאחרי שמבאר ענין למטה עד אין תכלית, הנה בפרק

(26) ע"פ ישע"י לג, ו. ברכות לג, ב. שבת
לא, ב.
(27) ברכות שם.
(28) שמות נב, ב.
(29) תו"ח שם סד, ב [מו, ד]. סה"מ
(30) עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ע' רצט. וש"נ.
(31) בהעלותך יב, ג.
(32) ראה טור ורמ"א או"ח ר"ס א.
(33) ריש הל' ביהב"ח. וראה לקו"ש חט"ז
ע' 302 ואילך. חכ"א ע' 149 ואילך. וש"נ.
(34) ראה זה"ג רכא, א. ח"א כח, א. וראה
פרש"י פרשתנו טו, יז.
(35) סוטה ט, סע"א.
(36) ריש פרק יב.
(37) סוף תיקון נו. זהר חדש יתרו לד,
סע"ג. וראה גם תיקוני זהר תיקון יט.

ט"ו [שהוא הפרק השייך לשנה זו, כי, לאחרי שלמדו את עשרים הפרקים של ההמשך במשך עשרים השנים הראשונות, שאז נעשה הענין דבן עשרים שנה ראוי למכור (לישא וליתן) בנכסי אביו³⁷, הנה אח"כ לומדים אותם פעם שני, כפליים לתושי³⁸, ושנה זו היא שנת הט"ו בפעם הב' מתחיל לבאר מהו ענין למעלה עד אין קץ, שזהו האוצר שלמעלה. ומבאר בזה, דכשם שאוא"ס הוא למטה מטה בהתפשטות וגילוי עד אין שיעור ומספר כלל (כפי שנתבאר בפרקים הקודמים), הנה כמו"כ הוא אוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ בבחי' העלם האור שהוא בהעלם אחר העלם כו', ובכללות הו"ע הצמצום כו'.

ד) **וביאור** הענין, דהנה, אף שבע"ח³⁹ איתא שהצמצום הראשון הוא הצמצום באוא"ס שהי' ממלא את כל המציאות ולא הי' מקום לעמידת העולמות כו', מ"מ איתא בקבלה והובא בחסידות (פעמים נדירות)⁴⁰, שגם לפני הצמצום הראשון הי' ענין של צמצום⁴¹. ויובן זה ע"פ הידוע דנוסף לכך שאור הוא באין ערוך לגבי המאור (היינו שהוא באין ערוך גם לגבי הענין דמאור שבעצמות), הנה גם באור גופא, כאשר נמשך ומתפשט להיות בבחי' מציאות אור הרי הוא באין ערוך לגבי כמו שהוא כלול במקורו, כמבואר בתניא⁴². ומזה מובין⁴³, דמכיון שגם האור שלפני הצמצום הוא בבחי' גילוי (בבחי' מציאות אור⁴⁴), ובפרט שהגילוי שלו הוא באופן ששייך לעולמות, וכמובן גם ממ"ש בע"ח שם דכאשר אוא"ס הי' ממלא את מקום החלל לא הי' אפשר להיות מציאות העולמות, שזה מורה שהגילוי דאוא"ס שייך למציאות העולמות באופן של שלילה עכ"פ⁴⁵, הנה אופן המשכתו מבחי' האור הכלול הוא ע"י ענין של צמצום⁴⁶.

43) ראה שיחת ש"פ יתרו סל"ז ואילך;
ש"פ תצוה ס"כ ואילך (התועודויות תשמ"ה
ח"ב ע' 1221 ואילך; ע' 1338 ואילך).
44) ראה המשך תרס"ו ע' תקי [תרעג]
ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ג ע'
קנח ואילך. וש"נ.
45) ראה גם ספר הערכים שם ע' קלג
ואילך. וש"נ.
46) ראה מאמרי אדה"ז על מארז"ל ע'
תעו ואילך. סה"מ תרע"ח ס"ע צו ואילך.
תרצ"ב ע' קסו ואילך. ד"ה קטנתי (הא)
תשי"ז (סה"מ תשי"ז ע' סב ואילך).

37) גיטין סה, א. ב"ב קנו, א. וש"נ.
38) לשון הכתוב — איוב יא, ו. וראה
שמור"ר פמ"ו, א.
39) שער א (שער עיגולים ויור) ענף ב.
40) ראה גם ד"ה ארבעה ראשי שנים
וד"ה וישמע יתרו שנה זו (לקמן ע' לא; ס"ע
לה ואילך). ד"ה החודש תשמ"ז (תו"מ סה"מ
אדר ע' קיב ואילך).
41) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תטז [ח"ב
ע' תקעב] ואילך. מקומות שצויינו בהערה 46.
סה"ש תורת שלום ע' 147. ע' 152. לקו"ש
ח"ז ע' 89.
42) ח"א פל"ג. ח"ב פ"ג. פ"י.

ובזה יובן מ"ש כ"ק אדמו"ר הצ"צ (בסהמ"צ שלו⁴⁷) בענין הבחי' שבה הי' הצמצום: "וראיתי כי"ק ממור' הגדול אאזמו"ר נ"ע שכינה לבחי' זו בשם יכולת". והענין בזה, דלכאורה, הרי ידוע ומבואר במ"א⁴⁸ שהצמצום הי' בהאור שבבחי' גילוי (וכמובא גם בסהמ"צ שם, שהצמצום הי' בהאור שהי' ממלא את מקום החלל, היינו, לא בעצמות האור אלא בהתפשטותו), ואיך זה מתאים עם כינוי בחינה זו (שבה הי' הצמצום) בשם יכולת. וע"פ הנ"ל י"ל שכוונתו היא (גם) לענין הצמצום הנ"ל שלפני הצמצום הראשון, היינו לתנועת הצמצום שבאור הכלול, שעל ידו היתה המשכת וגילוי האור (שלפני הצמצום). וזהו מה שכינה לבחינה זו בשם יכולת, לפי שהאור הכלול במאור, כפי שהוא בנמשל למעלה, הוא רק בבחי' יכולת, כמבואר שם בארוכה.

אמנם צמצום זה שבבחי' היכולת אינו מספיק עדיין שיהי' על ידו בחי' ואא"ס הממלא את כל המציאות ולא הי' מקום לעמידת העולמות. ויובן ענין זה ע"פ מה שמבאר כ"ק אדמו"ר האמצעי בשער היחוד שלו⁴⁹, שצ"ל הידיעה בפרטיות בפרטי סדר ההשתלשלות וגם בפרטי ענין הצמצום, ובהמשך לזה מבאר, שגם לפני הצמצום הראשון יש ג' בחי' ומדריגות, וכמו בענין חפץ חסד (שזהו טעם כל הבריאה והצמצום הראשון) שיש בו ג' מדריגות לפני הצמצום עד לבחי' שיער בעצמו בכח כל מה שעתידי להיות בפועל⁵⁰, שגם דרגא זו היא לפני האור שהי' ממלא מקום החלל. והנה, גם הבחי' דחפץ חסד העצמי, אע"פ שאינה חסד ממש אלא חפץ בלבד לענין החסד (דחפץ הוא פני' הרצון, ענין התענוג⁵¹), הרי מובן שגם בשבילה צ"ל ענין הצמצום, כי, כל ענין של אור וגילוי יש צמצום הקודם לו, בכדי שמהיכולת יהי' ענין של אור, שהרי כל אור וגילוי הוא למטה באינן ערוך מבחי' היכולת. וכמו בנפש, שהיכולת שבנפש היא למעלה שלא בערך מכל הגילויים, משא"כ האור שבנפש. ועד"ז יובן בענין חפץ חסד, שהוא ענין של גילוי, שענין היכולת הוא למעלה ובדקות (איידעלער) יותר, וכדי שמענין היכולת יומשך הענין דחפץ חסד, הנה בשביל זה צריך להיות צמצום. ובזה גופא מבאר בשער היחוד שם שיש ג' דרגות, עד לדרגא האחרונה דשיער בעצמו בכח מה

47) שרש מצות התפלה פל"ד (קלו, א). 50) ראה ע"ח שם. ענף א. שער היחוד שם.

48) ראה סה"מ פר"ת ע' ז. וראה ספר

הערכים שם ע' קסו. וש"נ.

49) פ"י ואילך.

51) ראה לקו"ת שה"ש כח, ד. שו"ת הצ"צ אה"ע ח"ב סרס"ג. ובכ"מ.

שעתיד להיות בפועל, ואח"כ ע"י עוד צמצום נעשה האוא"ס שהי' ממלא את כל המציאות.

ה) **ולבאר** ענין הצמצום (שזהו"ע שאוא"ס למעלה עד אין קץ) מביא בהמשך המאמר שלפני הצמצום הי' האוא"ס בגילוי, וכמ"ש בע"ח טרם שנאצלו הנאצלים הי' אור עליון פשוט ממלא את כל המציאות, והיינו שהי' גילוי אוא"ס. וממשיך לבאר, ששלימות הא"ס הוא כולל אור הבל"ג וכח הגבול, אלא שלפני הצמצום הי' גילוי האוא"ס הבל"ג, וכח הגבול שבא"ס הי' בהעלם (ולכן לא הי' מקום לעמידת העולמות).

והענין בזה, שגם לאחר כל הצמצומים הנ"ל, הי' אור עליון פשוט (שהוא אוא"ס הבל"ג) ממלא כל המציאות כו'. ולזה הוצרך להיות אח"כ הצמצום הראשון (בבחי' התפשטות האור כנ"ל), שהוא בבחי' דילוג גדול לגמרי יותר מכל הצמצומים שלאח"ז, להיותו בדרך סילוק דוקא (ולא צמצום סתם)⁵², שסילק אורו הגדול על הצד. ובפרטיות יותר יש בצמצום זה ב' פעולות⁵³. הא', סילוק האור שהי' ממלא מקום החלל, שזהו שגם בהעיגול עצמו נגע הצמצום (כמבואר במ"א). והב', המשכת הקו, ועוד זאת, שהקו הוא קו קצר, והיינו, דאף שמקו זה נברא אח"כ כל סדר ההשתלשלות, מ"מ נקרא קו קצר, לפי ערך העיגול הגדול, וכ"ש וק"ו בערך האור שלפני העיגול הגדול (שבשביל זה צ"ל עוד צמצום). ולאחרי זה היו עוד כמה צמצומים כו' בשביל התהוות כל העולמות עד לעוה"ז התחתון, וכפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהמשך תער"ב⁵⁴ ובהמשך תרס"ו, שהצמצום הראשון הוא המקור לכל הצמצומים, שכללותם הם הצמצומים שבשם הוי' ושבשם אלקים והצמצומים שלמטה מזה, ועד שנמשך לספירת המלכות שעל ידה היא התהוות העולמות ב"ע. ועוד זאת, שע"י הצמצום הראשון הי' גם ענין שבירת הכלים דתוהו⁵⁴, שמזה נמשך למטה בריאת עוה"ז התחתון שהקליפות גוברים בו כו'⁵⁵.

ו) **אמנם** ענין הצמצום וההעלם אינו ענין של חסרון, אלא בו ועל ידו דוקא נעשית המשכת העצמות למטה. וכפי שמבאר כ"ק

53) ראה סה"מ עטר"ת ע' תרסד. תרפ"ז
ע' לט ואילך. תרצ"ט ע' 63.
54) ח"ב ע' תקפז ואילך.
55) ראה תניא פ"ו ופכ"ד.

52) ע"ח שבהערה 39. לקו"ת הוספות
לויקרא נא, ג ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' שמג
ואילך. וש"נ. וראה ספר הערכים שם ע' קכד
ואילך. וש"נ.

אדמו"ר מהר"ש בד"ה מי כמוכה⁵⁶, שכל הענינים שבעולם הזה אינם אחיזת עינים ח"ו, אלא הם מציאות אמיתית, כמ"ש⁵⁷ בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. והיינו, שמצד הצמצומים אפשר שתהי' נתינת מקום לענין של אחיזת עינים כו', אבל האמת היא שמציאות הכל היא המציאות האמיתית, מי כמוכה באלים הוי"ו⁵⁸, דאין עוד מלבדו⁵⁹. ובזה מבאר כ"ק אדמו"ר מהר"ש בדרוש הנ"ל, שגם בעולם הזה התחתון (שנבאר ע"י ריבוי צמצומים) נמצא עצמותו ומהותו ית' ממש. וכמבואר בתורה אור ד"ה פתח אליהו⁶⁰ שהמאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוהה מצוי כו', והו"ע שם שמים שגור בפי הכל⁶¹ (כמבואר בארוכה יותר בדרושי אדמו"ר (מהורש"ב) ג"ע⁶², ובדרושי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶³), והיינו, שהתגלות העצמות היא בעוה"ז התחתון. וזהו גם מה שפירש אדמו"ר הזקן⁶⁴ במאמר רז"ל⁶⁵ על הפסוק⁶⁶ מי כהו"י אלקינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למדותיו, שהכוונה היא לעצמותו ומהותו ית', והרי כוונת הקטנים ועמי הארץ והנשים בתפלתם היא לעצמותו ומהותו ית', וכמאמר⁶⁷ אני מתפלל לדעת זה התינוק, שתפלת התינוק היא אל העצמות, אליו ולא למדותיו, ובאופן דבכל קראינו אליו, כדאיתא בתניא⁶⁸ שענין הקריאה הוא כבן הקורא לאביו, ויתר על כן, כאדם הקורא לחבירו.

ז) **וע"פ** כל הנ"ל יובן תוכן ענין מעשינו ועבודתינו בדרא דעקבתא דמשיחא, שדוקא בהיותנו בזמן כזה אשר החושך יכסה ארץ⁶⁹, בתכלית הצמצום, הנה שם גופא ממשיכים עיקר שכינה למטה, היינו לא רק שכינה סתם, אלא עיקר שכינה, עצמותו ומהותו ית' (וכנ"ל

56) סה"מ תרכ"ט ע' קמג [קנה] ואילך.
 57) בראשית א, א.
 58) פרשתנו טו, יא.
 59) ואתחנן ד, לה. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86.
 60) יד, ריש ע"ב. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' יב. ענינים ע' סח. ע. ועוד.
 61) ראה גם שערי תשובה ח, ב. תו"ח מקץ עד, ג. שער האמונה ו, א. ועוד.
 62) הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח ע' נב. סה"מ תרנ"ד ע' מג. תר"ס ע' מג. עזר"ת ע' קיג.
 63) סה"מ תרפ"ט ס"ע כג ואילך. וש"נ.
 64) הובא במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (אג"ק שלו ח"ג ע' קמד ואילך. סה"מ תש"ט ע' 100. נעתק ב"היום יום" יא תשרי). וראה ד"ה באתי לגני וד"ה ויהי בשלה תשכ"א (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' שפו ואילך. ע' שצו ואילך. ע' תה ואילך).
 65) ספרי — הובא בפרדס שעו לב (שעו הכוונה) פ"ב.
 66) ואתחנן ד, ז.
 67) שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בשרש מצות התפלה פ"ח.
 68) ספל"ז.
 69) ישעי' ס, ב.

בענין התפלה שהיא באופן דאליו ולא למדותיו, כתפלת התינוק שהיא אל העצמות), ובפרט ע"י העבודה באופן של מעשינו ועבודתינו, מעשה מלשון מעשין על הצדקה⁷⁰, שהו"ע האתכפיא (כמבואר בכמה דרושי חסידות⁷¹), ועבודה מלשון עיבוד עורות⁷², הנה עי"ז באים לגילוי עיקר שכינה למטה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

70) ראה בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח. קכא. תרצ"ט ע' 191. ובכ"מ.
71) סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רפט. תרע"ח ע'
72) תו"א משפטים עה, א. ועוד.